

การขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชนบนฐานบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) : กรณีศึกษาวัดสวนแก้ว *

Human Rights Advocacy Based on the Bowon (Homes, Temples, and Schools)
Approach: A Case Study of Wat Suan Kaew

¹กิติภูมิสมชาติ มัทธูจัต และ อุทัย สติมัน

¹Kittiphumsomchard Muttujud and Uthai satiman

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Uthaisati@gmail.com

บทคัดย่อ

แนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนโดยอาศัย 3 สถาบันหลักของสังคมไทยซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน ประกอบด้วย บ้าน คือ สถาบันครอบครัวหรือบ้าน วัด คือ สถาบันศาสนาหมายถึงศาสนสถานเป็นศูนย์กลางทางจิตใจในชุมชน โรงเรียน คือ สถานที่ที่ให้ความรู้อย่างมีแบบแผน รวมเรียกว่า “บวร” เพื่อเป็นหลักการที่นำมาปรับใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาในระดับชุมชนและเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้สังคมไทย การขับเคลื่อนการขับเคลื่อนงานส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชนผ่านกลไกหลัก “บวร” เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ความเชื่อมโยงของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือ SDGs ทั้งหมด 17 เป้าหมายนั้นได้ครอบคลุมประเด็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ไปจนถึงความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ความยุติธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสันติภาพ สะท้อนออกมาจากผลการดำเนินการผ่านกลไกของวัดสวนแก้วผลลัพธ์ในเชิงรูปธรรมใน 2 ประเด็นคือ ด้านการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ มีการจัดการตั้งแต่การแบ่งคัดแยก ประเภท มีสถานที่รองรับ การซ่อมแซมและสร้างมูลค่าเพิ่ม มีการจัดการสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่บรรยากาศร่มรื่นเป็นพื้นที่สีเขียวเป็นที่ที่มีอากาศที่บริสุทธิ์ ด้านการส่งเสริมอาชีพและการศึกษาของวัดสวนแก้ว ได้ช่วยเหลือผู้ยากจนด้วยการมุ่งเน้นส่งเสริมด้านการศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และการพัฒนาทักษะด้านวิชาชีพจนสามารถออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ ปัจจัยความสำเร็จของวัดสวนแก้ว “SMART SDGs MODEL” S ผู้มีส่วนได้เสีย ค่านึงผู้มีส่วนได้เสีย M การบริหารจัดการ มีการบริหารจัดการที่เป็นเลิศ ทิศนคติ มีทัศนคติที่ดีงาม ความรับผิดชอบ มีรับผิดชอบต่อหน้าที่อย่างที่สุด อดทน อดกลั้น ใช้ขันติธรรมเป็นแนวปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพ ขั้นตอนที่ 2 ขั้นพัฒนาการเรียนรู้อของวัดและชุมชนด้วยศูนย์ปฏิบัติการทางสังคม ขั้นตอนที่ 3 ขั้นพัฒนาจิตใจและปัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: การขับเคลื่อน; สิทธิมนุษยชน; บวร; ความยั่งยืน

Abstract

The guidelines for sustainable community development focus on the three main institutions of Thai society, which serve as the center of the community: the home (referring to family or household), the temple (a religious institution that provides a place of refuge), and the school (an institution that provides systematic education). These three are collectively referred to as 'Bowon.' Bowon is a principle that can be applied to community development and problem-solving at the community level, contributing to the strengthening of Thai society as a whole. The advocacy of rights, liberty, and human rights based on 'Bowon' aims for sustainability. The interconnectedness of all 17 Sustainable Development Goals (SDGs) addresses issues related to basic human rights, social equality, justice, the economy, the environment, and peace. These goals are reflected in the operations of Wat Suan Kaew, with tangible results in two areas: waste management and environmental management. In terms of waste management, waste is sorted by type, with designated areas for waste storage and efforts to repair or repurpose waste in order to create added value. In terms of environmental management, the environment is managed to create a shady atmosphere with green spaces and clean air. Regarding career and education promotion, Wat Suan Kaew has assisted the poor by promoting education, moral development, and skill development, enabling them to support themselves and their families. The success factor of Wat Suan Kaew is referred to as the 'SMART SDGs' model. 'S' stands for stakeholders, 'M' stands for management, 'A' stands for a positive attitude, 'R' stands for responsibility in work, and 'T' stands for tolerance as a practice. There are three phases of operation: (1) physical space development; (2) learning development in temples and communities through action centers in society; and (3) mental and intellectual development for sustainable development.

Keywords: Advocacy; Human Rights; Bowon; Sustainability

บทนำ

ในอดีตพระภิกษุสงฆ์มีส่วนร่วมในระบบสังคมของไทยเป็นอย่างมาก การศึกษาในแขนงวิชาต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เริ่มจากในวัดโดยมีพระภิกษุเป็นผู้ให้ความรู้ วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาเรียนรู้ของประชาชน สถานที่ให้การศึกษา ได้แก่ บ้าน วัด วัง ส่วนครูผู้สอนได้แก่พระภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงจัดการศึกษาให้เป็นระบบโรงเรียน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปมีโอกาสส่งบุตรหลานมาเรียนได้มากขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2414 ครั้นถึง พ.ศ. 2418 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระสงฆ์สอนหนังสือไทยในพระอารามหลวงทุกอาราม และทรงประกาศตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2428 โดยจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัดและใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่เรียน และให้พระสงฆ์เป็นครูสอน โดยเริ่มที่ “โรงเรียนวัดมหรณพาราม” เป็นแห่งแรก การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนขึ้นในวัดและให้พระสงฆ์เป็นครูสอนนั้น เนื่องจากพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นในต่างประเทศว่า “เขาจัดการศึกษาในลักษณะที่เป็นบริการของทางศาสนา โดยพวกหมอสอนศาสนาเป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการ และใช้ศาสนาเป็นรากฐานของ

การศึกษา เพื่ออบรมบ่มนิสัยเยาวชนให้มีพื้นฐานทางจิตใจใฝ่ประพฤติชอบตั้งแต่เยาว์วัย เมื่อเติบโตขึ้นก็จะได้เป็นพลเมืองดีที่มีคุณธรรมประจำใจ” จากพระราชดำรัสนี้ จะเห็นได้ถึงความสัมพันธ์ของ บ้าน วัด และโรงเรียน มีความเกี่ยวเนื่องกันตามหน้าที่ คือ การอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีที่มีคุณธรรมนั้น ไม่ใช่หน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ต้องเกิดจากความร่วมมือของสามเสาหลักของชุมชน ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน ที่ต้องทำหน้าที่ร่วมกันอย่างกลมกลืน (Yamsrikaew, 2015)

ปัจจุบันความสัมพันธ์ของ บ้าน วัด และโรงเรียน ได้มีการรื้อฟื้นขึ้นอีกครั้งในชื่อว่า “บวร” สำหรับคำว่า “บวร” มาจากการนำตัวอักษรสามตัวมาเรียงต่อกันจนได้ความหมายที่แสดงถึงลักษณะความสัมพันธ์และโครงสร้างที่ลึกซึ้งของสังคมไทย จากพระราชดำรัสและแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2524 โดยตัวอักษร “บ” แทนความหมายของคำว่า บ้าน ซึ่งก็คือที่พักอาศัยหรือครอบครัว ที่ให้ความรักความอบอุ่นผูกพัน แม้จะเป็นหน่วยหรือสถาบันเล็กที่สุดในโครงสร้างของสังคม แต่เป็นจุดเริ่มต้นของสังคมใหญ่ ๆ เป็นฟันเฟืองชิ้นเล็กที่มีความหมายสำคัญมาก ตัวอักษร “ว” แทนความหมายของคำว่า วัด วัดทำหน้าที่ทั้งทางโลกและทางธรรม คือ สอนหนังสือร่วมงานกับชุมชน และร่วมทำทุกพิธีกรรมที่ชุมชนต้องการตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เปรียบเสมือนศูนย์กลางทางจิตใจของคนไทยมาแต่ครั้งอดีต เป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ อบรมสั่งสอนคนในชุมชนโดยรอบวัดให้ประพฤติถูกทำนองคลองธรรม วัดนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์แล้ว สำหรับชาวบ้านยังเป็นสถานที่ให้คนในชุมชนพบปะกัน ใครเดือดเนื้อร้อนใจก็มาปรึกษา กลับจากวัดก็ได้คำสอนดี ๆ กลับไปมากมาย อย่างที่ทราบกันดีว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเสรีภาพในการนับถือศาสนา ซึ่งทุกศาสนาไม่ว่าจะเป็นอิสลาม คริสต์ ล้วนมีหลักคำสอนให้ผู้คนประพฤติและปฏิบัติดี โดยนัย “ว” จึงหมายรวมถึงศาสนาต่าง ๆ ที่อยู่บนผืนแผ่นดินไทย ส่วนตัวอักษร “ร” แทนความหมายของคำว่า โรงเรียน โรงเรียนคือสถานที่ที่ให้ความรู้อย่างมีแบบแผน สำหรับเยาวชนซึ่งจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ภาระของโรงเรียนอาจดูหนักอยู่บ้างในปัจจุบัน เนื่องจากโรงเรียนต้องดูแลเหล่าลูกศิษย์เหมือนลูกหลานของตนเอง นอกจากนี้โรงเรียนจะต้องให้ความรู้ทางวิชาการอย่างเต็มที่รวมถึงทำให้ศิษย์เป็นคนดีแก่สังคม จากคำจำกัดความและความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านี้อันรวมเรียกว่า “บวร” ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรทรงแสดงแนวพระราชดำริให้นำไปปฏิบัตินี้มีความสอดคล้องกับวิถีชุมชนของไทยเป็นอย่างดี อันจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนและสังคมไทยส่วนรวมมากยิ่งขึ้น (Srasom, 2017)

สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เป็นของพวกเราทุกคน ไม่ว่าเราจะเป็นใคร หรืออยู่ที่ไหนบนโลกใบนี้ ไม่ว่าคุณจะมีเชื้ออะไร หรือใช้ชีวิตแบบไหนก็ตาม สิทธิมนุษยชนไม่สามารถถูกพรากไปได้ แต่บางครั้งสิทธิมนุษยชนอาจถูกจำกัด เช่น ถ้าคุณทำผิดกฎหมาย หรือกระทำการที่อาจเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ ทั้งนี้ สิทธิมนุษยชนนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าความเป็นมนุษย์ เช่น ความมีศักดิ์ศรี ความยุติธรรม ความเท่าเทียม ความเคารพ และความเป็นอิสระ นอกจากนี้สิทธิมนุษยชนนั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่แนวคิดที่เป็นนามธรรมเท่านั้น เพราะสิทธิมนุษยชนคือแนวคิดที่ได้รับการนิยาม และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย (Amnesty International Thailand, 2018)

สิทธิมนุษยชน เป็นหลักการสากลที่ว่าด้วยการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ สิทธิเสรีภาพที่จำเป็นขั้นพื้นฐานที่คนทุกคนพึงได้รับอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติ ชาติกำเนิด ศาสนา วัฒนธรรม ภาษา วิถีชีวิต เพศ รูปลักษณ์ภายนอก อายุ และสติปัญญา หรือมีความไม่เท่าเทียมกันในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมมากน้อยเพียงใดก็ตาม เนื่องจากแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้นเชื่อว่าคนเราเกิดมามีเกียรติ มีคุณค่า และมีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน ทุกข์สุข หัวเราะ

และร้องให้เป็นเหมือนกัน โดยไม่แบ่งแยกว่าจะยากดีมีจน หรืออ้วนผอมดำขาว คนทุกคนจึงควรที่จะได้รับสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานอย่างเสมอภาคกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ เพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่สมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และได้รับโอกาสในการพัฒนาตัวเองอย่างเต็มศักยภาพของตน

การสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน ลงสู่ชุมชนผ่านกลไกหลัก "บวร" เป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่มีความเข้มแข็ง และมีการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งทำให้สังคมไทยดำรงอยู่อย่างสันติสุขมากยิ่งขึ้น โดยแนวทางการขับเคลื่อนงาน แบ่งออกเป็น 3 มิติ ได้แก่

1. มิติของบ้าน ขับเคลื่อนโดยการส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพและสิทธิมนุษยชน แก่ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น เครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชน เครือข่ายศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การเคารพสิทธิในชุมชน รวมทั้งรับรู้ถึงช่องทางการขอรับการช่วยเหลือหากถูกละเมิดสิทธิ

2. มิติของวัด ขับเคลื่อนผ่านผู้นำทางศาสนา (พุทธ คริสต์ อิสลาม) โดยนำประเด็นความรู้เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน สอดประสานกับหลักคำสอนทางศาสนาและนำไปเผยแพร่ในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ หากเกิดกรณีข้อพิพาทในชุมชน

3. มิติของโรงเรียน ขับเคลื่อนผ่านการอบรมหลักสูตรสิทธิมนุษยชนให้กับบุคลากรทางการศึกษา เพื่อนำหลักการสิทธิมนุษยชนไปจัดการเรียนการสอน โดยบรรจุในการเรียนการสอนเป็นวิชาหลักหรือวิชาเลือก หรือผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน หรือสถานการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย แต่โดยส่วนใหญ่ล้วนเป็นการสร้างความตระหนักรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การเคารพสิทธิในชุมชน ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน แต่ยังไม่มีการแสดงถึงพลังของกลไก "บวร" ที่จะช่วยส่งเสริมด้านสิทธิมนุษยชนให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม

เมื่อก้าวถึงเป้าหมายในการพัฒนา ปัจจุบันมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) คือ เป้าหมายการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน จาก "องค์การสหประชาชาติ" (United Nations) เพื่อเป็นแนวคิดธุรกิจหรือการดำเนินธุรกิจในยุคปัจจุบัน โดยมีประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเข้าร่วมลงนาม มีทั้งหมด 17 เป้าหมาย ภายใต้หนึ่งเป้าหมายจะประกอบไปด้วยเป้าหมายย่อย ๆ ที่เรียกว่า เป้าประสงค์ (Targets) ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 169 เป้าประสงค์ และพัฒนา ตัวชี้วัด (Indicators) จำนวน 232 ตัวชี้วัด (ทั้งหมด 244 ตัวชี้วัดแต่มีตัวที่ซ้ำ 12 ตัว) เพื่อติดตามความก้าวหน้าของเป้าหมายดังกล่าว โดยวัตถุประสงค์ของเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้ง 17 เป้าหมาย คือเพื่อยุติความยากจน ปกป้องโลก และทำให้ทุกคนมีความสุขและความมั่งคั่งอย่างยั่งยืน และเพื่อให้แน่ใจว่าโลกจะดีขึ้นภายในปี 2573 เป้าหมายการพัฒนาทั้ง 17 ข้อ สะท้อน '3 เสาหลักของมิติความยั่งยืน' (Three Pillars of Sustainability) คือ มิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม บวกกับอีก 2 มิติ คือ มิติด้านสันติภาพและสถาบัน และมิติด้านหุ้นส่วนการพัฒนา ที่เชื่อมร้อยทุกมิติของความยั่งยืนไว้ด้วยกัน รวมเป็น 5 มิติ องค์การสหประชาชาติ แบ่งเป้าหมาย 17 ข้อ ออกเป็น 5 กลุ่ม (เรียกว่า 5 Ps) ประกอบด้วย People (มิติด้านสังคม) : ครอบคลุมเป้าหมายที่ 1 ถึง เป้าหมายที่ 5 Prosperity (มิติด้านเศรษฐกิจ) : ครอบคลุมเป้าหมายที่ 7 ถึง เป้าหมายที่ 11 Planet (มิติด้านสิ่งแวดล้อม) : ครอบคลุมเป้าหมายที่ 6 เป้าหมายที่ 12 ถึง เป้าหมายที่ 15 Peace (มิติด้านสันติภาพและสถาบัน) : ครอบคลุมเป้าหมายที่ 16 Partnership (มิติด้านหุ้นส่วนการพัฒนา) : ครอบคลุมเป้าหมายที่ 17

สาระสำคัญของ SDGs จำนวน 17 เป้าหมายหลัก ดังนี้

เป้าหมายที่ 1 : ขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่

เป้าหมายที่ 2 : ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการและส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 3 : สร้างหลักประกันว่าคนมีชีวิตที่มีสุขภาพดีและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกคนในทุกวัย

เป้าหมายที่ 4 : สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าหมายที่ 5 : บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมอำนาจให้แก่สตรีและเด็กหญิง

เป้าหมายที่ 6 : สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคนและมีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 7 : สร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ที่ยั่งยืนในราคาที่ย่อมเยา

เป้าหมายที่ 8 : ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่มีผลิตภาพ และการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ 9 : สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม

เป้าหมายที่ 10 : ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ 11 : ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย มีภูมิคุ้มกันและยั่งยืน

เป้าหมายที่ 12 : สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 13 : ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น

เป้าหมายที่ 14 : อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ 15 : ปกป้อง ฟื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้การกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพดิน และหยุดยั้งการสูญเสียดiversityทางชีวภาพ

เป้าหมายที่ 16 : ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรม และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพ รับผิดชอบ และครอบคลุมในทุกระดับ

เป้าหมายที่ 17 : เสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความเชื่อมโยงของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือ SDGs ทั้งหมด 17 เป้าหมายนั้น ได้ครอบคลุมประเด็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ไปจนถึงความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ความยุติธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสันติภาพ (We Build the Future, N.D.)

บทความนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาบทบาทหรือการขับเคลื่อนการดำเนินการด้านสิทธิมนุษยชนผ่านกลไก บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งที่ทางกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการอยู่ โดยพิจารณาคัดเลือกวัดที่มีการดำเนินกรรรมต่าง ๆ ที่มีความโดดเด่นมาเป็นกรณีศึกษาจากนั้นมีการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นข้อมูลสรุปและลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อนำมาสรุป

วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นต้นแบบในบริบทของวัดที่เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนการดำเนินการด้านสิทธิมนุษยชนผ่านกลไก บ้าน วัด โรงเรียน (บวร)

การจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของวัดสวนแก้ว

จากสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันทั้งทางด้านวัฒนธรรม ศาสนา การใช้ชีวิต ความเป็นอยู่ รวมไปถึงด้านเทคโนโลยีที่มีมากขึ้น โดยใช้เวลานับรวดเร็วโดยเฉพาะปัจจุบันมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ สังคม ประกอบกับค่านิยมการบริโภคส่งผลให้มีการผลิตสินค้าและบรรจุภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ กัน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้นทั้งสินค้าและบรรจุภัณฑ์ส่วนใหญ่มีกระบวนการผลิตที่ซับซ้อน ใช้วัสดุที่สลายตัวตามธรรมชาติช้าและยากแก่การกำจัด จะทำให้เกิดวัสดุเหลือใช้จำนวนมาก จึงเป็นเหตุให้ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นทุกปี รวมไปถึงเศษวัสดุเหลือใช้ภายในครัวเรือนที่เกิดขึ้นหลังจากการบริโภคสินค้าต่าง ๆ จากการจัดเก็บและกำจัดที่ไม่ถูกต้อง ไม่มีประสิทธิภาพ จึงเกิดขยะมูลฝอยตกค้าง ทำให้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรค และก่อให้เกิดมลพิษและปนเปื้อนต่อสิ่งแวดล้อมขยะมูลฝอย เป็นปัญหาหนึ่งที่เป็นผลต่อเนื่องจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงปัจจุบัน รวมทั้งการซื้อสินค้าออนไลน์บรรจุภัณฑ์ที่ห่อหุ้มก็เป็นขยะจำนวนมาก เครื่องใช้ไฟฟ้าอุปกรณ์สำนักงานที่หมดอายุต่าง ๆ มากมายในมุมมองของหลายคนมองมันคือขยะ มันคือของที่เหลือใช้ มันต้องทิ้ง มันต้องหาที่ทำลายแต่ในมุมมองกลับกัน ขยะมันคือกองบุญ

หลักการของพระพระราชธรรมนิเทศ (พยอม กัลยาโณ) (Suan Kaew Foundation, 2023) ในเรื่องขยะ มองเห็นว่า ขยะเป็นสิ่งมีคุณค่า ผู้บริจาคขยะบริจาคของเหลือใช้ให้ทางวัด จะเกิดความภูมิใจว่า ท่านทำบุญไม่ต้องเสียเงินแต่ได้เกิดความยิ่งใหญ่กว่าได้สร้างโบสถ์ สร้างเจดีย์ สร้างวิหาร เพราะว่ามันเป็นมันมีอาคารหลายหลังราคาหลายร้อยล้านเกิดขึ้นด้วยผลงานของขยะที่เราขยันแล้วไม่ขยะแขยง แล้วมันก็กลายเป็นตัวขยายโอกาส ขยายพื้นที่ พื้นที่ดินต่าง ๆ การที่ฟองน้ำหรือที่เราเรียกว่า “ละอองน้ำ” ละอองน้ำหยดเท่าทั่วไป ทีละนิดทีละหน่อย แต่มันรวมตัวกันแล้วก็สามารถเป็นน้ำแอ่งใหญ่ เป็นตุ่มใหญ่ ไร่พ้ออบ พอกิน พอใช้พ้อทำการเกษตรและอุตสาหกรรมระดับเล็ก ๆ ได้ ฉันทิด “ขยะ” เป็นของเหลือใช้ ที่ยังคงมีค่าถึงแม้จะมีค่าน้อยเท่ากับละอองน้ำ แต่ถ้าได้มารวมตัวกันที่ใดที่หนึ่ง ละอองของขยะ คือละอองของน้ำ ก็สามารถพลิกผันกลายเป็นการชุบชีวิตใคร คนได้กินได้ใช้ มีงานทำ มีอาชีพ เหมือนอย่างวัดสวนแก้ว ขยะหลายสาย หลายแห่ง หลายจังหวัด หลายภาค เสื้อผ้า ของเหลือใช้ ได้ไหลมาจากรวมตัวกัน ทีละหยด ทีละนิด มารวมกองที่วัดสวนแก้ว ในโครงการร่มโพธิ์แก้วแล้วสามารถพลิกผันสร้างประโยชน์ คุณูปการเป็นประโยชน์มหาศาล เป็นตึก เป็นอาคาร เป็นที่พัก เป็นโรงเพาะชำ เป็นโรงงาน ลองฝึกอาชีพ ทั้งภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ครบวงจร ได้อย่างปาฏิหาริย์ ประดุจดังละอองน้ำที่ไปรวมตัวกันที่ใดที่หนึ่ง แล้วสามารถจะสำรองเป็นของเป็นแหล่งน้ำไว้ดื่มไว้กินไว้ใช้ ได้อย่างมากมาย ฉะนั้นโครงการร่มโพธิ์แก้ว ที่รับขยะไว้ รียูส รีไซเคิล ก็ได้สร้างงานสร้างอาชีพให้ผู้คนที่มีฝีมือ อิมเอมเปรมปรีดี ได้มีที่อยู่ ที่พักอาศัย ที่กิน ได้มีงานทำ มีอาชีพ มีพื้นที่ แผ่นดินเป็นที่รองรับการทำงาน เป็นของตน ให้เป็นพื้นที่ไปเกือบพันไร่กว่า

ปัญหาสิ่งแวดล้อม (ขยะ) การที่คิดทำเรื่องขยะ ได้แรงบันดาลใจ ที่เกิดมาจากเห็นเด็ก ๆ เข้าไปแย่งขยะ กันที่บ้านของเศรษฐี มีวันหนึ่งได้นั่งรถไปบ้านเศรษฐีเขาก็ให้จอดคอยอยู่หน้าบ้าน เผอิญคนใช้ได้หยิบถุงขยะมาเทที่ถังหน้าบ้าน แล้วก็ไปพวกเขาเล็งไปแย่งกัน หนุบหนับ ๆ เมื่อเรามองดูแล้ว ทำให้รู้สึก “เอ! ทำไมถึงต้องให้เด็กมาแย่งกัน แล้วของนั้นแหละ...เปราะ...หรือเปล่า?” ถ้ามีการคัดแยกไปที่ใดที่หนึ่ง หรือศูนย์รวมขยะ (Distribution centers recycling) วัดก็น่าจะทำได้ บวกกับบังเอิญไปต่างประเทศ ไปเห็นอย่างในอิตาลี เขาก็มีถนนเส้นหนึ่ง ให้คนเอาของมาทิ้งของใช้ได้ ส่วนของที่ใช้ไม่ได้ เขาก็มีพื้นที่อีกโซน (Zone) หนึ่ง

แล้วของที่ใช้ได้จะมีคนมาเลือกเองไปใช้ คนที่เขามาหาก็เอาไปทิ้ง สำหรับคนที่ต้องการนำไปใช้ ก็นำเอาไปใช้ ก็เลยทำให้บาลานซ์ (Balance) ขยะก็ไม่ล้นเมื่อมองดูแล้ว ที่วัดเราน่าจะเป็นศูนย์รวมอย่างนั้น ก็เลยเริ่มปฏิบัติการ เริ่มซื้อรถตระเวนออกรับขยะ เมื่อเริ่มแรกเรายังไม่มียรถ ก็บอกใครที่มีรถ ถ้ามาวัดสวนแก้ว ก็ขอให้ติดท้ายรถมาคนละชิ้นสองชิ้น ก็แล้วแต่ที่เก็บได้ สะสงในบ้าน แล้วก็ทำให้เกิด 5 ส ด้วย จะทำให้เกิดประโยชน์ ทราบข่าวในประเทศอเมริกา กองขยะได้กินเนื้อที่เท่ากับสนามบินประมาณ 5,000 ไร่ เป็นที่วางขยะ กองขยะ เราก็เรียกมันว่า "กองขยะปล้นแผ่นดิน" เอาแผ่นดินที่พอจะเพาะปลูกอะไรได้ ไปวางแห่เฉย ๆ หนาเฉย ๆ เสีย กลิ่นเหม็น ไม่มีประโยชน์ ไม่เกิดประโยชน์ แล้วก็เลยคิดที่แรกก็ทำไปเล็ก ๆ น้อย ให้สร้างงาน ให้คนมีงานทำ แทนที่จะไปคุ้ยไปเขี่ยลำบาก เริ่มแรกก็ให้พวกเขาเล็งมาเลือกดูไป ต่อมาที่แย่งกันใหญ่ ก็เลยตั้งผู้จัดการผู้บริหารให้มันดี มีฝ่ายเป็นแผนก ๆ มีแผนกไปรับ ซ่อมแซม รีไซเคิล (Recycle) รียูส (Reuse) ซ่อมใหม่ ขายใหม่ ใช้ใหม่แล้วปฏิบัติการนี้ก็ค่อยเกิดขึ้น ๆ เริ่มที่จะมองเห็นว่า ขยะนี้มันน่าจะขยาย ถ้าเราไม่ขยะแขยง ขยันทำให้ขยะขยายเป็นที่ที่เป็นทาง เป็นแหล่งเป็นโรงงาน เป็นอาคารขึ้นมาแล้ว ต่อมาก็เริ่มมีปัญหา ตอนแรกก็เรื่องที่ดิน คือไม่มีที่จะวางขยะ เมื่อเอามาวางใกล้ ๆ วัด ในวัด ก็ถูกค่า ถูกกว่าเป็นวัดรก วัดขยะ จึงมีสมญาว่า พระพยะ ที่เขาเรียกกันในยุคสมัยนั้น ก็เลยตัดสินใจกัดฟันทน...ที่เขาว่าวัดรก ให้เขาว่าไปก่อน แต่เดี๋ยวเถอะ !เราจะเอาชนะสร้างวัดให้สวย พร้อมซื้อที่ดินมาข้าง ๆ เราก็เลยมีพื้นที่ที่ขยะที่จะทำเป็นปุ๋ยได้แยกสัดส่วน ขยะที่เป็นขี้ปุน ก็มาทุบให้ละเอียด ขายที่เป็นขี้ปุนป็นไป จนกระทั่งในที่สุดก็เริ่มทำให้ขยะได้สร้างงานให้กับเด็ก เผลอที่วัดนี้เป็นวัดที่เปิดโครงการให้เด็กทำงานในช่วงโรงเรียนปิดเทอม ภาคฤดูร้อนแล้ว ปรากฏว่า ในขณะที่เด็กมาเลือกถุงพลาสติกซึ่งมีเยอะเหลือเกิน เมื่อเลือกแล้วก็ล้าง จึงเอามาใส่ผลไม้ ทำให้กลายเป็นวงจรที่ก้าวไป กระโดดไปเป็นอาชีพมากเข้า ๆ สมัยก่อนเราเป็นทุกข์เรื่องไม่มีสตางค์ให้เด็ก ที่มาทำงานช่วงปิดเทอม ต่อมาเริ่มมองเห็นทาง ขยายทางออกจึงบอกว่า ขยะมัน ขยายออกจริง ๆ ขยายอาณาจักรพื้นที่วัด ขยายเป็นตึกเป็นอาคาร อาคารต่าง ๆ ให้วัดได้มีพื้นที่ปฏิบัติงาน อาทิ ค่าจริยธรรม ตึกหอพัก บ้านพักผู้ด้อยโอกาสแล้วที่สำคัญที่สุด ขยะมาขยายแผ่นดิน ให้เกิดโฉมตึกชุมชน ให้เกิดที่ดินผู้ยากจน เราปฏิบัติการนี้ ก่อนนี้การเมืองก็ว่าได้ นักการเมือง ร่ำ ๆ จะยึดที่ดินคนรวยมา แล้วจะมาทำธนาคารที่ดิน หมู่บ้าน ธนาคารที่ดินชุมชน ฯลฯ เราปฏิบัติการมาหลายปี แล้วบัดนี้เรามุ่งมั่นในคำว่า ขยะ เราไม่ขยะแขยงมัน แต่ขยันแล้ว ทำให้มันขยาย ขยายโอกาส ขยายที่ดิน ขยายเครื่องมือ ซึ่งตอนนี้เราก็มีรถหลายคัน ที่จะทำงาน ด้านนี้ ให้เกิดคุณค่าเกิดประโยชน์ จนกระทั่งจากมีรถ 2-3 คัน เดียวนี้มีถึง 50 กว่าคันกระจายรวมกันอยู่ ทุกสาขา สามารถที่จะปฏิบัติการคล่องตัวมากขึ้น แล้วมันได้ขยายสร้างอาณาจักรจริง ๆ ขยะมันขยายกินที่ อย่างในอเมริกา 5,000 ไร่ ในเนื้อที่แห่งหนึ่ง กองหนึ่ง ในรัฐหนึ่ง ๆ แต่ของเราตรงกันข้าม "ขยะ...มาขยายแผ่นดิน" มาขยายงาน มาขยายโอกาส ให้ผู้ด้อยโอกาสผู้ขาดพื้นที่ดินทำมาหากินผลที่สุดอย่างคาดไม่ถึงว่า "บัดนี้ ขยะก็ได้เขียบ ขยาย มาเป็นผลหมากรากไม้ จนกระทั่งมีกินมีขายกันอย่างอิมหน้าสำราญ เด็ก ๆ มาวัดกัน ก็มีกินไม่ขาดปาก ชมพู่มะม่วง แล้วก็เริ่มมีทุเรียนเพิ่มขึ้น คิดว่า "อาณาจักรของขยะ ที่จะขยายเป็น ร่มโพธิ์แก้ว" เป็นโครงการร่มโพธิ์แก้ว จึงเป็นที่น่าอัศจรรย์ที่ขยะจะเป็นร่มโพธิ์ ร่มไทร ให้แก่คนยากไร้

นอกจากวัดสวนแก้วจะมีการบริหารจัดการขยะแล้วยังมีการจัดการสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่ บรรยากาศร่มรื่นเป็นพื้นที่สีเขียวเป็นที่ที่มีอาการบริสุทธิ์ นอกจากการมาฟังธรรมเพื่อทำนุบำรุงศาสนาแล้วยังมารับคุณภาพอากาศที่ดีให้กับตนเองอีก ทั้งมีการจำหน่ายต้นไม้ที่สามารถนำไปปลูกเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้ที่พักอาศัยของตนเอง ทั้งไม้ดอก ไม้ประดับและไม้ผลให้เลือกมากมาย

การส่งเสริมอาชีพและการศึกษาของวัดสวนแก้ว

วัดสวนแก้ว ได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมของวัดสวนแก้ว เนื่องจากพระราชธรรมนิเทศ หลวงพ่อพยอมได้รับทราบสภาพปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนที่ส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและเป็นกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคมทั้งด้านการศึกษาและอาชีพ กระทั่งส่งผลให้เกิดปัญหาด้านอบายมุขในชุมชน พระราชธรรมนิเทศจึงได้ให้การช่วยเหลือผู้ยากจนเหล่านั้นโดยมีเป้าประสงค์เพื่อให้คนกลุ่มนี้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยการมุ่งเน้นส่งเสริมด้านการศึกษาคณะธรรมจริยธรรมและการพัฒนาทักษะด้านวิชาชีพจนสามารถออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ โดยที่ผ่านมาได้ช่วยเหลือพัฒนา กลุ่มคนด้อยโอกาสทางสังคมทั้งในชุมชนรอบวัดสวนแก้ว และผู้ที่เดินทางมาจากที่อื่น ๆ เป็นจำนวนมาก การที่จะมาอยู่วัดสวนแก้วได้ต้องเป็นผู้ที่ทำงานผลลัพธ์ของการทำงานก็จะเป็นค่าตอบแทนที่ได้รับเป็นรายวัน และรายเดือนทั้งนี้ขึ้นกับลักษณะงานความรู้ความสามารถในการสร้างคุณภาพของงาน คนงานมาแรก ๆ ได้รับหน้าที่เก็บกิ่งไม้ให้มากอง ๆ ไว้ให้เป็นระเบียบซึ่งมาอยู่ไม่ถึงเดือนจะได้รับค่าตอบแทนประมาณสองร้อยกว่าบาทดูเหมือนค่าแรงจะเพียงน้อยนิดแต่สิ่งที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายเลยคือค่าอาหารมีอาหารทานฟรี มีที่พักให้ แต่ต้องร่วมจ่ายค่าน้ำค่าไฟเดือนละ 230 บาทต่อคน คนที่มาอาศัยอยู่ในวัดมีความหลากหลายทั้งคนงาน คนสวน เย็บปักถักร้อย ทำอาหาร ปลูกต้นไม้ จำหน่ายสินค้าต่าง ๆ มีทั้งผู้ที่พักค้างแรมและไปกลับ พื้นที่ในวัดยังมีแหล่งฝึกอาชีพมากมายเช่น ช่างตัดผม มีอาจารย์มารับตัดผมใครอยากได้ความรู้ก็เข้ามาเรียนทาง วัดสวนแก้วมีบริการตัดผมฟรี หลายคนที่ได้เข้ามาฝึกฝนทางอาจารย์สอนตัดผมเห็นแว้วว่าสามารถเรียนรู้เพิ่มเติมก็จะแนะนำร้านให้ไปเป็นที่ฝึกอาชีพเพิ่ม หลายคนเริ่มมีความชำนาญมีทำเลที่เหมาะสมก็ไปเปิดร้านและสร้างรายได้เป็นของตนเอง เด็กนักเรียนวันธรรมดาเรียนหนังสือ วันหยุดพ่อแม่ก็ให้มาเสริมความรู้ด้วยการฝึกตัดผม (Suan Kaew Foundation, 2023)

การสนับสนุนการศึกษาวัดสวนแก้วได้สนับสนุนเงินเดือนจ้างครู 2 อัตราเพื่อให้สัดส่วนที่เหมาะสมกับจำนวนนักเรียนที่มีลูกศิษย์วัดสวนหนึ่งเข้าไปศึกษา แต่ไม่มีทะเบียนบ้านในพื้นที่จึงถือว่าช่วยลดภาระการทำงานของครูให้เหมาะสม และมีประสิทธิภาพเพื่อให้สอนนักเรียนได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากแนวคิดที่พระพยอมได้ให้ไว้เรื่องการศึกษาและการประกอบอาชีพท่านได้กล่าวว่า “เขาต้องตัดสินใจว่า รู้กับรวย จะเอาอะไรก่อน” เพราะหากตั้งใจเรียนเพียงอย่างเดียวก็จะขาดรายได้ แต่ในความจริงนั้นการทำงานเป็นการสร้างรายได้สร้างความรู้ไปร่วมกันฝึกฝนจนเกิดความชำนาญมีทักษะที่สูงขึ้นค่าตอบแทนที่ได้ก็จะสูงขึ้น แล้วอยากกลับไปเรียนก็ยังไม่สาย หลายคนสามารถส่งเงินไปให้ที่บ้าน หลายคนมีเงินเก็บ ถือว่าได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Suan Kaew Foundation, 2023)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปวิเคราะห์เกี่ยวกับการดำเนินงานของวัดสวนแก้วได้ดังนี้

1. ด้านการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อม

ข้อดี

1. ทำให้หน่วยงานภาครัฐลดค่าใช้จ่ายในกำจัดขยะ
2. ช่วยลดปริมาณขยะ ขยะที่ต้องกำจัดน้อยลง
3. ลดการสิ้นเปลืองพลังงานและทรัพยากรในการจัดการขยะ
4. ขยะที่สามารถกลับมารีไซเคิลได้จะช่วยเพิ่มรายได้และลดทรัพยากรโลกในการผลิต
5. สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้คนยากไร้ ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต
6. ลดการสร้างมลพิษจากการเผาทำลาย ลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์สู่บรรยากาศ

ข้อเสีย

1. ผู้ปฏิบัติงานอาจได้รับอันตรายจากขยะอันตราย ขยะที่เป็นสารพิษหากมีการจัดเก็บไม่ถูกวิธี
2. มีความเสี่ยงต่อการเกิดอัคคีภัย ไฟฟ้ารั่ววงจร เพราะมีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ติดไฟจำนวนมาก
3. มีความเสี่ยงต่อการจัดเก็บรายได้เพราะรายการขยะที่ได้จัดแยกเพื่อจำหน่ายอาจมีการกำหนดราคาแตกต่างกันไปหากมีระบบบัญชีไม่ดีอาจเกิดการทุจริตได้
4. ในระยะยาวอาจมีปัญหาต่อสุขภาพและอาชีวอนามัย

2. ด้านการส่งเสริมอาชีพและการศึกษา**ข้อดี**

1. มีรายได้สามารถพึ่งพาตนเองได้และให้ครอบครัว
2. ฝึกอาชีพ ส่งเสริมการเรียนรู้
3. รายได้เพิ่มขึ้นอยู่กับความสามารถและความถนัด
4. มีแหล่งจำหน่ายสินค้าที่หลากหลาย
5. มีงานให้เลือกตามถนัด

ข้อเสีย

1. รายได้ไม่สูง ไม่ได้ตามวุฒิการศึกษา
2. งานส่วนใหญ่เป็นการใช้แรงงาน ไม่เหมาะกับทักษะขั้นสูง

สรุปได้ว่า การดำเนินงานของวัดสวนแก้ว แม้จะมีลักษณะของการบริหารจัดการในเชิงพาณิชย์ แต่ก็เป็นการซื้อขายที่ไม่ได้แสวงหากำไร ขณะเดียวกันกำไรและผลตอบแทนที่ได้กลับส่งคืนให้แก่สาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ การจัดการขยะของวัดสวนแก้วยังสะท้อนให้เห็นวิถีคิดแบบ zero-waste คือ ทุกชิ้นส่วนของวัตถุก่อให้เกิดประโยชน์ได้หมด เช่น นอกจากขายแล้ว ยังเอาไปใช้เป็นอุปกรณ์ในการศึกษาเรียนรู้ด้วย เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากเดิมที่แทบจะหมดคุณค่าไปแล้วและสอดคล้องกับหลักการจัดการสมัยใหม่ที่เอื้อต่อการพัฒนาการจัดการขยะชุมชนเมืองส่วนใหญ่ใช้ “BCG Economy Model” โดยหลักการจัดการขยะเหลือศูนย์ (Zero Waste) โดยมีเป้าหมาย

1. ต้องการลดปริมาณขยะทุกประเภท
2. ลดการเกิดมลภาวะในทุก ๆ ด้าน
3. สร้างวิถีชีวิตใหม่ ๆ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
4. สร้างสังคมคุณภาพปราศจากขยะ

มีแนวทางปฏิบัติเรียกว่า **1A3R+4R**

Avoid การหลีกเลี่ยงไม่ให้ตัวเองเป็นผู้สร้างขยะขึ้นมา

Reduce การลดการใช้งานสิ่งของต่าง ๆ ที่อุปโภคบริโภค

Reuse การนำเอาสิ่งของเก่ากลับมาใช้ประโยชน์ใหม่

Recycle การแปรสภาพจากสิ่งของบางอย่างเพื่อเกิดการหมุนเวียนและนำกลับมาใช้ใหม่

Rethink คิดว่าสิ่งที่เคยใช้อยู่แต่เดิม สร้างขยะมากน้อยเพียงใด มีอะไรทำให้สร้างขยะให้น้อยลง

Repair การซ่อมแซมสินค้าแทนการเปลี่ยนแปลงใหม่

Reject งดบริโภคสิ่งไร้ประโยชน์และไม่จำเป็น

Return ควรต้องมองบางสิ่งคืนให้กับโลก ที่ช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การส่งเสริมอาชีพด้วยการสอนวิธีประกอบอาชีพเป็นการสร้างอาชีพอย่างยั่งยืน เปรียบเหมือนการให้เบ็ดตกปลา ไม่ใช่ให้ปลาสร้างงานให้กับคนในชุมชน สร้างการหมุนเวียนรายได้เมื่อมีงานเท่ากับมีเงิน ก็จับจ่าย

ใช้สอยในชุมชนได้เกิดการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจในชุมชน เมื่อคนในชุมชนมีรายได้ เด็ก ๆ ก็ได้เรียนหนังสือ มีความรู้ มีความสุข ไม่เกิดการไหลของแรงงานในพื้นที่ เปรียบเสมือนว่ามหาวิทยาลัยคือ “ตลาดวิชา” วัดสวนแก้วเป็น “ตลาดอาชีพ” ที่ทุกบริเวณของวัดสามารถสร้างอาชีพได้หมด ขึ้นอยู่กับผู้นั้นจะสามารถมองเห็นช่องทางได้หรือไม่ ถ้าคนมองที่ตัวคำตอบแทนมากกว่าความยั่งยืนในระยะยาว ก็อาจมองว่าอาชีพที่วัดมีให้ไม่ตอบโจทย์คนนั้นก็ต้องเลือก

สรุปได้ว่า วัดสวนแก้วมีการบริหารงานช่วยสังคม ปัญหาของสังคมทุกวันนี้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่าง ฐานะ อาชีพ ความรู้ และโอกาส ซึ่งพระสงฆ์ควรจะมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหานี้ด้วย ด้วยปณิธานที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และเผยแผ่ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักการใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยมีโครงการซูเปอร์มาร์เก็ต ผู้ยากไร้ โครงการร่วมโพธิ์แก้ว และโครงการต่าง ๆ อีกมากมายอันเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป คือด้านการจัดการขยะ การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับ SDGs ข้อ 13 การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ด้านการศึกษาและการส่งเสริมอาชีพซึ่งสอดคล้องกับ SDGs ข้อ 4 การศึกษาที่เท่าเทียม

ถอดบทเรียนกรณีวัดสวนแก้ว

จากการศึกษาการขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชนบนฐานบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) : กรณีศึกษาวัดสวนแก้ว โดยการศึกษาทั้งข้อมูลทุติยภูมิและการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก จากการได้ทำการสรุปวิเคราะห์ผลการศึกษาทั้ง 2 ด้านคือ 1.ด้านการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อม 2. ด้านการส่งเสริมอาชีพและการศึกษา ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้ สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาที่เรียกว่า “SMART SDGs MODEL” ดังภาพ

Figure 1: The Success Factors of Wat Suan Kaew “SMART SDGs MODEL”

จากภาพสามารถอธิบายได้ดังนี้

S มาจากคำว่า Stakeholder ผู้มีส่วนได้เสีย หมายถึงวัดสวนแก้วได้ดำเนินโครงการต่าง ๆ มากมาย โดยได้คำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตั้งแต่ภายในคือ พระสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา คนงานที่อาศัยภายในวัด รวมถึงชุมชนรอบ ๆ วัดให้รับผลประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด นอกจากนี้ยังรวมไปถึงผู้มีส่วนได้เสียที่เป็นหน่วยงานทั้งราชการและเอกชนตลอดจนถึงประชาชนทั่วไปให้ได้รับผลประโยชน์ในมิติต่าง ๆ แตกต่างกันไป

M มาจากคำว่า Management การบริหารจัดการ ทางวัดสวนแก้ว มีการบริหารจัดการที่เป็นเลิศ โดยในการดำเนินโครงการต่าง ๆ จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการมากำกับดูแลโครงการ มีการพัฒนาทรัพยากรบุคคลตามความรู้และประสบการณ์ตลอดจนการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปด้วย

A มาจากคำว่า Attitude ทศนคติ การดำเนินงานดังกล่าวข้างต้นการมีทศนคติที่ดียังมีนัยสำคัญยิ่งทั้งผู้นำ และผู้ตามหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ จะต้องมีทศนคติที่ถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ คือเชื่อมั่นว่าสิ่งที่ดำเนินการนั้นสามารถสำเร็จได้โดยผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถได้ประโยชน์รวมทั้งในรูปแบบของรายได้และการพัฒนาภายในควบคู่ไปด้วย

R มาจากคำว่า Responsibility ความรับผิดชอบ บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของวัดจะต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่อย่างที่สุดเพราะงานที่ทำนั้นเป็นงานกึ่งธุรกิจกึ่งจิตอาสาหากไม่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และรับผิดชอบต่อประชาชนที่มาบริจาคสิ่งของเหลือใช้ย่อมจะทำงานให้สำเร็จไม่ได้

T มาจากคำว่า Tolerance คือ ความอดทน อดกลั้น ลักษณะของกิจกรรมที่ดำเนินการนี้ต้องใช้ขันติธรรมเป็นแนวปฏิบัติอย่างสูงยิ่งต้องอดทนต่อคำพูดของคนที่ไม่เข้าใจและต้องสื่อสารกับทั้งคนภายในวัดและคนภายนอกวัดให้เข้าใจไปในทิศทางหรือเป้าหมายอันเดียวกันดังนั้นการใช้ขันติธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง สามารถสรุปเป็นขั้นตอนในการดำเนินการดังภาพ

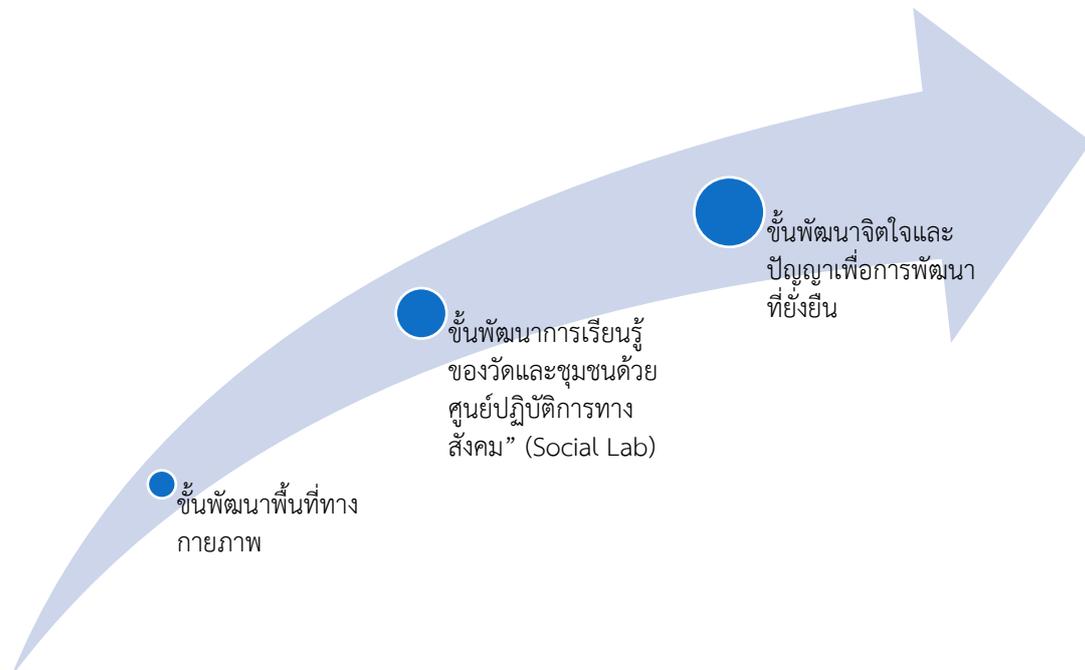

Figure 2: Steps in the Implementation Process

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพ (ขั้นกายภาพ) ในขั้นนี้ทางวัดสวนแก้วได้ดำเนินการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ของวัดให้เป็นรมณีสถานหรือสัปปายสถาน เป็นพื้นที่สีเขียวมีการปลูกต้นไม้ ทำสวนผลไม้ มีการบริหารจัดการน้ำ การบริหารจัดการขยะ และการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มากมาย

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นพัฒนาการเรียนรู้ของวัดและชุมชนด้วยศูนย์ปฏิบัติการทางสังคม” (Social Lab) (พลศึกษา) ขั้นตอนนี้ทางวัดสวนแก้วได้พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เป็นศูนย์ปฏิบัติการทางสังคมสำหรับผู้ที่เข้ามาภายในวัดสามารถได้เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิต วิธีคิด วิธีทำต่าง ๆ มากมายเสมือนเป็นห้องเรียนมีชีวิตเสมือนเป็นโรงเรียนภายในวัดด้วยชุดความรู้ต่าง ๆ ทั้งการสอนตัดผม การสอนซ่อมวัสดุเหลือใช้ต่าง ๆ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นพัฒนาจิตใจและปัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (จิตภาพและปัญญาภาพ) เป็นขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพภายในของมนุษย์คือการพัฒนาจิตใจและพัฒนาปัญญาซึ่งเป็นขั้นตอนการพัฒนาที่สำคัญยิ่ง ทั้งนี้การพัฒนาจิตใจและปัญญานั้นจะเกิดจากการบุคคลที่เข้าสู่วัดสวนแก้วได้รับการอบรมบ่มเพาะทางด้านการดู การฟัง การเห็น จนเกิดกระบวนการพัฒนาจิตใจและปัญญาทำให้เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง

การนำแนวคิด “SMART SDGs MODEL” ไปขับเคลื่อนเป็นแผนงานด้านสิทธิมนุษยชน และการพัฒนาที่ยั่งยืนต่าง ๆ จะเป็นจุดเริ่มต้นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวอาจจะมีส่วนราชการหรือเอกชนต่าง ๆ ดำเนินงานอยู่บ้างแล้วในลักษณะแตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่ แต่การขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชนบนฐานบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) : กรณีศึกษาวัดสวนแก้วนั้นจะเป็นแนวทางให้หน่วยงานทางคณะสงฆ์ได้แก้มหาเถรสมาคมที่ดำเนินการโครงการวัด ประชารัฐ สร้างสุข หรือโครงการอื่น ๆ สามารถนำแนวคิดนี้ไปบูรณาการร่วมกันได้ หรือทางโรงเรียน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ นำแนวคิดดังกล่าวไปขับเคลื่อนผ่านกลไก “บวร” ก็ย่อมสามารถดำเนินการได้เช่นเดียวกัน

สรุป

แนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนโดยอาศัย 3 สถาบันหลักของสังคมไทย ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน ประกอบด้วย บ้าน (บ) คือ สถาบันครอบครัวหรือบ้าน วัด (ว) คือ สถาบันศาสนา หมายถึงศาสนสถานเป็นศูนย์กลางทางจิตใจในชุมชน โรงเรียน (ร) คือ สถานที่ที่ให้ความรู้ที่มีแบบแผนรวมเรียกว่า “บวร” เพื่อเป็นหลักการที่นำมาปรับใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาในระดับชุมชนและเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้สังคมไทย การขับเคลื่อนงานส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชนผ่านกลไกหลัก “บวร” การสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน มิติของบ้าน (บ) ขับเคลื่อนโดยการส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพและสิทธิมนุษยชน แก่ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถื่น เครือข่ายศูนย์ยุติธรรมชุมชน เครือข่ายศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ ความรับผิดชอบตนเองและสังคม การเคารพสิทธิในชุมชน รวมทั้งรับรู้ถึงช่องทางการขอรับการช่วยเหลือ หากถูกละเมิดสิทธิ มิติของวัด (ว) ขับเคลื่อนผ่านผู้นำทางศาสนา (พุทธ คริสต์ อิสลาม) โดยนำประเด็นความรู้เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน สอดประสานกับหลักคำสอนทางศาสนาและนำไปเผยแพร่ในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยฯ หากเกิดกรณีข้อพิพาทในชุมชน มิติของโรงเรียน (ร) ขับเคลื่อนผ่านการอบรมหลักสูตรสิทธิมนุษยชนให้กับบุคลากรทางการศึกษา เพื่อนำหลักการสิทธิมนุษยชนไปจัดการเรียนการสอนบรรจุในการเรียนการสอนเป็นวิชาหลักหรือวิชาเลือก หรือผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน หรือสถานศึกษาระดับมหาวิทยาลัย แต่โดยส่วนใหญ่ล้วนเป็นการสร้างความตระหนักรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ ความรับผิดชอบตนเองและสังคม การเคารพสิทธิในชุมชน ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน การขับเคลื่อนการขับเคลื่อนงานส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชนผ่านกลไกหลัก “บวร” เพื่อให้เกิด

ความยั่งยืน ความเชื่อมโยงของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือ SDGs ทั้งหมด 17 เป้าหมายนั้น ได้ครอบคลุมประเด็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ไปจนถึงความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ความยุติธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสันติภาพ สะท้อนออกมาจากผลการดำเนินการผ่านกลไกของวัดสวนแก้วผลลัพธ์ในเชิงรูปธรรมใน 2 ประเด็นคือ ด้านการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะมีการจัดการตั้งแต่การแบ่งคัดแยก ประเภท มีสถานที่รองรับ การซ่อมแซมและสร้างมูลค่าเพิ่ม มีแผนกไปรับ ซ่อมแซม รีไซเคิล (Recycle) รีユส (Reuse) ซ่อมใหม่ มีการจัดการสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่บรรยากาศร่มรื่นเป็นพื้นที่สีเขียวเป็นที่ที่มีอากาศบริสุทธิ์นอกจากการมาฟังธรรมเพื่อทบทวนบารุงศาสนาแล้วยังมารับคุณภาพอากาศที่ดีให้กับตนเองอีกทั้งมีการจำหน่ายต้นไม้ที่สามารถนำไปปลูกเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้ที่พักอาศัยของตนเอง ทั้งไม้ดอก ไม้ประดับและไม้ผลให้เลือกมากมาย ด้านการส่งเสริมอาชีพและการศึกษาของวัดสวนแก้ว ได้ช่วยเหลือผู้ยากจนด้วยการมุ่งเน้นส่งเสริมด้านการศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาทักษะด้านวิชาชีพจนสามารถออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ โดยที่ผ่านมาได้ช่วยเหลือพัฒนากลุ่มคนด้อยโอกาสทางสังคม ทั้งในชุมชนรอบวัดสวนแก้ว และผู้ที่เดินทางมาจากที่อื่น ๆ เป็นจำนวนมาก ผลลัพธ์ของการทำงานก็จะเป็นคำตอบแทนที่ได้รับเป็นรายวันและรายเดือนทั้งนี้ขึ้นกับลักษณะงานความรู้ความสามารถในการสร้างคุณภาพของงาน วัดสวนแก้วถือว่าเป็นวัดต้นแบบในการขับเคลื่อนการส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพ และสิทธิมนุษยชนผ่านกลไกหลัก “บวร” ซึ่งปัจจัยความสำเร็จที่เห็นเด่นชัดคือ แนวคิดที่ชัดเจนพระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ) ที่จะช่วยให้ชาวบ้านได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีรายได้ใช้จ่าย มีเงินออมและมีการศึกษาที่ทำให้อยู่ในสังคมด้วยความปลอดภัย

References

- Amnesty International Thailand. (2018). *What Are Human Rights?* Retrieved August 29, 2023, from <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/62/>
- Phramaha Manoj Suksa. (1996). *Buddhism and Social Development: A Study of the Opinions of Sangha Leaders on Social Development by Phra Phayom Kalayano*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Srasom, N. (2017). *The Participatory on "Ban Wat Rongrean Management" of Buddhist Monastic School under the Bangkok Metropolitan Administration*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University. Bangkok.
- Suan Kaew Foundation. (2023). *History of Phra Phayom Kalayano*. Retrieved August 30, 2023, from <https://www.kanlayano.org/home/projects/index.php>
- Suan Kaew Foundation. (2023). *Recounted 37 Years Ago by Phra Rajadhammanidhed (Phra Phayom Kalyano)*. Retrieved August 30, 2023, from https://www.kanlayano.org/home/pdf/book/73yeaes_phra_phayom.pdf
- We Build the Future. (N.D.). *Driving the Economy towards Sustainable Development (BCG)*. Retrieved August 29, 2023, from <https://www.tpipolene.co.th/th/investment/bcg-th>
- Yamsrikaew, K. (2015). *Cooperation Management for Ban Wat Roangrean*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University. Bangkok.